

مقاله پژوهشی

طراحی الگوی شایستگی‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
دوره اول متوسطه

Designing a Model of Non-cognitive Competencies related to the Academic
Achievement of Junior High School Students

ستاره جهینی^۱، رفیق حسنی^{۲*}، فردین باتمانی^۳

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۸/۰۳

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۲/۱۱

چکیده

هدف: روزبه‌روز بر تعداد دانش‌آموزانی که بدون کسب دانش و مهارت‌های زیربنایی از مدارس فارغ‌التحصیل می‌شوند افزوده می‌شود. واقعیت آن است که مدارس تنها به افراد «اطلاعات و دانش» می‌دهند اما زندگی واقعی به «خرد» و «مهارت» نیاز دارد. آن‌ها به‌جای کسب مهارت‌های ضروری برای زندگی مانند تفکر خلاق و توانایی حل مسئله، مدیریت مالی، مهارت مذاکره یا مهارت‌های ارتباطی و... تنها یاد می‌گیرند که اطلاعات را به حافظه بسپارند. حافظه‌ای که چندان هم پایدار نیست، این نظام نیازمند بازبینی و اصلاح است. هدف این پژوهش شناسایی شایستگی‌ها به‌ویژه مهارت‌های غیرشناختی ضروری دانش‌آموزان دوره متوسطه اول است.

روش: در این پژوهش از روش تحقیق کیفی، نظریه زمینه‌ای استفاده شد. مفاهیم غیرشناختی در مطالعات پیشین و اسناد بالادستی مورد مطالعه قرار گرفته و در ادامه با مصاحبه با متخصصان نسبت به تأیید و دسته‌بندی آن‌ها اقدام شد. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل مدیران، معلمان و معاونان مدارس متوسطه اول می‌باشد. بنا به‌ضرورت از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. برای گردآوری داده‌های تحقیق از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد.

یافته‌ها: برای تحلیل داده‌های تحقیق از روش تحلیل کیفی استفاده شده نتایج به کمک نرم‌افزار مکس کیودا تحلیل شد. کار تحلیل طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی انجام گرفت؛ و تعداد ۲۱۰ کدباز استخراج شده و پس‌از آن در قالب ۳۹ مؤلفه فرعی و ۱۵ مؤلفه اصلی (کد محوری) و ۲ مقوله فرعی و ۲ مقوله اصلی (کد گزینشی) دسته‌بندی شد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان داد مقوله‌های اصلی عبارت‌اند از شایستگی‌های کلیدی و پایه و مقوله‌های فرعی شامل مهارت‌های غیرشناختی بین فردی و درون فردی است.

کلید واژه‌ها: شایستگی‌های کلیدی، مهارت‌های غیرشناختی، مهارت‌های فردی، مهارت‌های بین فردی.

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۲. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۳. استادیار گروه علوم تربیتی، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

۱. مقدمه

با توجه به اینکه در مبانی نظری اسناد تحول بنیادین و برنامه درسی ملی عنصر «شایستگی محوری» از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد، لازم است در طراحی تمام ابعاد نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی به آن تأکید شود (خوش خلق، ۱۳۹۵). شایستگی شامل هر دو مهارت‌های شناختی و غیرشناختی است (برونلو و شلاتر^۱، ۲۰۱۱) و ایده کلیدی آموزش مبتنی بر شایستگی را می‌توان به‌عنوان ارائه دانش و مهارت استفاده از آن به دانش‌آموز توصیف کرد (برینکوا^۲، ۲۰۱۷). این جنبش چالش جدید و ویژه‌ای را برای تدریس و ارزیابی حوزه‌های غیرشناختی (مهارت‌ها و نگرش‌ها) به ارمغان می‌آورد (کروسلی^۳، ۲۰۱۷). شایستگی «نظامی از توانایی‌ها و ساختارهای ذهنی است که با بسیج و هماهنگ کردن دانش، مهارت‌ها (شناختی - کاربردی) و نیز رفتارهای اجتماعی چون نگرش‌ها، هیجان‌ها، ارزش‌ها و انگیزه‌های یادگیرنده امکان نشان دادن یک عملکرد موفقیت‌آمیز سازمان‌یافته را در موقعیت‌های چالش‌زای زندگی فراهم می‌کند». در این تعریف، شایستگی توانایی ذهنی محسوب می‌شود که یادگیرنده در پاسخ به نیازها و چالش‌های محیطی با به کار بستن مستمر دانش، مهارت‌ها و نگرش در موقعیت‌های واقعی آن را شخصاً می‌سازد (خوش خلق، ۱۳۹۶).

مهارت‌های شناختی - یعنی مهارت‌های ریاضی و خواندن - که با استفاده از آزمون‌های استاندارد اندازه‌گیری می‌شود. به‌طور کلی به‌عنوان عامل حیاتی در بازار کار پذیرفته شده است و اکثر مردم آن را درک کرده‌اند به‌طوری‌که درآمد افراد با سطوح بالاتر مهارت‌های شناختی، بیشتر می‌شود. اصطلاح مهارت‌های شناختی شامل هوش، توانایی پردازش، یادگیری، فکر کردن و دلیل و دانش اساسی است که در شاخص‌های پیشرفت تحصیلی منعکس شده است (شنزنباک، نان، باور، مام فورد و برایت ویزر^۴، ۲۰۱۶). مهارت‌های شناختی به‌عنوان دانش رسمی شناخته شده‌اند و هدف ملموس فرایند آموزشی هستند. این شایستگی‌ها در طول فرایند یادگیری فرد تحریک می‌شوند، در مدرسه هدایت می‌شوند و تحت تأثیر آموزش، برنامه درسی و مؤسساتی هستند که آن‌ها را تعیین می‌کنند (گارسیا^۵، ۲۰۱۳).

از سوی دیگر، اصطلاح "مهارت‌های غیرشناختی" به مجموعه‌ای از رفتارها، نگرش‌ها و راهبردهایی اشاره دارد که شامل سازه‌هایی مانند خوش‌بینی، انعطاف‌پذیری، سازگاری و باوجدانی و... می‌باشد (ایگالیت، میلز و گرین^۶، ۲۰۱۶) و با عناوین مهارت‌های نرم، ویژگی‌های شخصیتی، توانایی‌های غیرشناختی، مهارت‌های شخصیتی و مهارت‌های اجتماعی - عاطفی (کاتز، هک من،

-
1. Brunello & Schlotter
 2. Bernikova
 3. Crossley
 4. Schanzenbach, Nunn, Bauer, Mumford & Breitwieser
 5. García
 6. Egalite, Mills & Greene

دیریس، ویل و بورگهانس^۱، (۲۰۱۴) یا مهارت‌های قرن ۲۱ (شورای تحقیقات ملی^۲، ۲۰۱۲) در ادبیات می‌آید و بعضی از محققان آن را مهارت‌هایی می‌دانند که دانش‌آموزان را به سمت خودیادگیری سوق می‌دهد و روابط سالم و باز را بین همکلاسی‌ها پرورش می‌دهد (تسنگ، وای و تی یه^۳، ۲۰۱۹). اصطلاح مهارت‌های غیرشناختی برای تقابل بین طیفی از رفتارها، ویژگی‌های شخصیتی و نگرش‌ها با مهارت‌ها، استعداد و پیشرفت تحصیلی به کار برده شده است. این مفهوم را بولس و گینتیس^۴ (۱۹۷۶) دو جامعه‌شناس، مطرح کردند تا بر عواملی غیر از عوامل قابل‌سنجش از طریق آزمون‌های شناختی تمرکز شود. آن‌ها بر نقش نگرش‌ها، انگیزش و ویژگی‌های شخصیتی به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده موفقیت در بازار کار تأکید کردند و در این زمینه بر مهارت‌های تحصیلی تأکید نداشتند (به نقل از گاتمن و شون^۵، ۲۰۱۳). غیر شناختی، البته اسم بی‌مسمایی است. هر فرایند روان‌شناختی، به معنای تکیه بر پردازش اطلاعاتی از نوع شناختی است. علاوه بر این، احساسات و شخصیت بر کیفیت تفکر فرد و بر میزان یادگیری کودک در مدرسه اثر می‌گذارد. غیرشناختی اصطلاحی برای صفات یا مهارت‌هایی است که توسط ارزیابی توانایی شناختی و دانش اندازه‌گیری نمی‌شود (وست، کرافت، فاین، مارتین، دوک و وورث، گابریل و گابریل^۶، ۲۰۱۴). این مهارت‌ها که شامل طیف وسیعی از ویژگی‌ها از قبیل انگیزش، پشتکار، هوش هیجانی، مهارت‌های اجتماعی، همکاری با دیگران، خودتنظیمی و... است (اسمیتس، سایر، چیتلبورو، دیویس، دیوی، لینچ^۷، ۲۰۱۸). در مورد چگونگی تعریف و ترسیم آن‌ها اختلاف نظر وجود دارد، از جمله اینکه آیا این ویژگی‌ها صفات ثابت یا مهارت‌های قابل‌انعطاف هستند (سیمرینگ، او و بولسینوا^۸، ۲۰۱۹؛ اسمیتس و همکاران، ۲۰۱۸).

در طول سال‌ها، دو دیدگاه اصلی در ادبیات اقتصاد تجربی توسعه یافته است، با توجه به دیدگاه اول و قدیمی، مهارت‌های شناختی مانند هوشبهر و عامل هوش به‌عنوان مهم‌ترین عامل موفقیت در نظر گرفته می‌شد، دیدگاه دوم و اخیراً توانایی‌های غیرشناختی نظیر استقامت، انگیزه، رهبری و مهارت‌های اجتماعی به‌طور یکسان یا حتی مهم‌تر از شناخت در تعیین درآمد و موفقیت هستند (برونلو و شلاتر، ۲۰۱۱). ارزیابی حوزه‌های شناختی، اصلی‌ترین فعالیت مؤسسات آموزشی در طول تاریخ بوده است (کروسلی، ۲۰۱۷) و تا همین اواخر، مهارت‌های غیرشناختی در ارزیابی مدارس و مداخلات به‌شدت نادیده گرفته شده است؛ باین‌حال در تحقیقات اخیر اقتصاددانان و روان‌شناسان معیارهای این مهارت‌ها را ساخته‌اند و شواهدی را ارائه می‌دهند که در وضعیت‌ها باثبات‌اند و

1. Kautz, Heckman, Diris, Weel & Borghans
2. National Research Council
3. Teseng & TeYeh
4. Bowles & Gintis
5. Gutman & Schoon
6. West, Kraft, Finn, Martin, Duckworth, Gabrieli & Gabrieli
7. Smithers, Sawyer, Chittleborough, Davies, Smith & Lynch
8. Simmering, Ou & Bolsinova

پیامدهای معنی‌دار زندگی را پیش‌بینی می‌کند. اهمیت مهارت‌های شناختی در موفقیت‌های اجتماعی-اقتصادی در مطالعات متعددی تأیید شده است، اما مجموعه‌ای از تحقیقات نوظهور اهمیتی موازی برای مهارت‌های غیرشناختی قائل شده‌اند (کونها، هک من و شنناک^۱، ۲۰۱۰)؛ این مهارت‌ها با وجود دشواری در تعریف و اندازه‌گیری به‌طور گسترده‌ای برای موفقیت دانش‌آموزان ضروری است (کافکا^۲، ۲۰۱۶). مهارت‌های غیرشناختی و هوش‌بهر، نمرات آزمون‌های پیشرفت را پیش‌بینی می‌کنند، اما مهارت‌های غیرشناختی نتایج بالاتر و فراتر از اثرات آن‌ها در پیش‌بینی نمرات آزمون پیشرفت را پیش‌بینی می‌کنند. مهارت‌های غیرشناختی در همه ادیان، فرهنگ‌ها و جوامع به‌طور کلی ارزشمند هستند. برای بسیاری از نتایج، قدرت پیش‌بینی آن‌ها، نظیر مهارت‌های شناختی یا حتی بیشتر از آن‌هاست (کاتز و همکاران، ۲۰۱۴). مهارت‌های غیرشناختی به‌طور فزاینده به‌عنوان عاملان مهم در آموزش و موفقیت در محیط کار شناخته می‌شوند (لوین^۳، ۲۰۱۳ به نقل از سیمیرینگ و همکاران، ۲۰۱۹). بررسی ادبیات از این نتیجه‌گیری حمایت می‌کند که مهارت‌های نرم از نظر شغلی و ویژگی‌های تحصیلی برای موفقیت فردی ضروری است (تسنگ و همکاران، ۲۰۱۸) به‌طوری‌که موجب پیشرفت تحصیلی، بهبود نتایج بازار کار و سلامتی می‌شوند (روزن، گلین، دالتون، لنون و بوزیک^۴، ۲۰۱۰؛ هک من، هامفریز و ورمندی^۵، ۲۰۱۴؛ کانگ و لی^۶، ۲۰۱۵) و مشکلات رفتاری را کاهش می‌دهد (شنزنباک و همکاران، ۲۰۱۶) و سطوح بالاتری از مهارت‌ها، اجتماعی شدن را افزایش می‌دهد و تحرک اجتماعی - اقتصادی، بهره‌وری اقتصادی و رفاه را ارتقا می‌بخشد (کاتز و همکاران، ۲۰۱۴). همچنین کسانی که در سطح پایین مهارت‌های غیرشناختی قرار دارند، تنها حدود یک‌سوم آن‌ها احتمال دارد با سطح بالا دوره متوسطه را تکمیل کنند (شنزنباک و همکاران، ۲۰۱۶). این مهارت‌ها به‌عنوان بخشی از مجموعه‌ی استعداد‌های فردی، تأثیر مستقیم و از طریق تأثیرگذاری بر انتخاب شغلی و پیشرفت تحصیلی، تأثیری غیرمستقیم بر کارایی افراد دارد (نوردمن، سار و شرما^۷، ۲۰۱۵). مهارت‌ها یا شایستگی‌ها به تعیین مسیری که از ابتدای دوران کودکی تا مقصد بزرگ‌سالی طی می‌کند کمک می‌کند. بخشی از آن به دلیل این است که آن‌ها به پیشرفت تحصیلی کمک می‌کنند و بخشی از آن نیز به این دلیل است که آن‌ها در بازار کار بیش از توانایی‌هایی که توسط تحصیلات رسمی شکل داده می‌شوند پاداش داده می‌شوند (جوشی^۸، ۲۰۱۶؛ شنزنباک و همکاران، ۲۰۱۶). مهم‌تر از همه شواهد نشان می‌دهد که محیط‌های آموزشی مختلف

-
1. Cunha, Heckman & Schennach
 2. Kafka
 3. Levin
 4. Rosen, Glennie, Dalton, Lennon & Bozick
 5. Heckman, Humphries & Veramendi
 6. Kang & Lee
 7. Nordman, Sarr & Sharma
 8. Joshi

می‌توانند بر این مهارت‌ها تأثیر بگذارند (وست، کرافت، فاین، مارتین، دوک وورث، گابریل و گابریل^۱، ۲۰۱۶). علاوه بر این مهارت‌های غیرشناختی ممکن است بیشتر از توانایی شناختی خصوصاً در دوران کودکی و نوجوانی قابل مداخله مستقیم باشد (هک من و کاتز، ۲۰۱۳).

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی با تأکید بیش از اندازه بر بعد شناختی و نادیده انگاشتن یا کم‌اهمیت دانستن ابعاد دیگر؛ به گونه‌ای که بخش اعظم فعالیت یادگیرندگان، در رابطه با وظایف آن‌ها در دوران مختلف تحصیل به حوزه شناختی ارتباط دارد؛ موجب تک‌بعدی شدن یا رشد نیافته بودن برون‌داد نظام آموزشی و نیروی انسانی جامعه است؛ برون‌دادی که اگرچه ممکن است در بعد شناختی سرآمد باشد ولی با ضعف در ابعاد دیگر، به‌ویژه بعد اجتماعی و عاطفی، نخواهد توانست به‌درستی و به‌خوبی از شایستگی‌های شناختی خود بهره‌بردار را ببرد (کدخدایی، ۱۳۹۶). اگرچه محققان سعی می‌کنند مهارت‌های شناختی و مهارت‌های غیرشناختی را از نظر مفهومی جدا کنند، تحولات مهارت‌های مختلف در یک فرد همیشه درهم‌تنیده است (خی، نیر، خو و سانگ^۲، ۲۰۱۹). باید دانست هر سه قلمروی یادگیری، با یکدیگر غالباً در ارتباطاند زیرا مقدمه یادگیری در قلمرو روانی-حرکتی، قلمرو شناختی است یا علاقه‌مندی یادگیرنده به یک موضوع در قلمرو عاطفی، موجب می‌شود که او در آن زمینه به مطالعه بیشتر بپردازد و طبعاً سبب یادگیری و کسب دانش و اطلاعات بیشتری می‌شود (شریفیان، ۱۳۹۶).

بین دانش و مهارتی که دانش‌آموزان در مدرسه یاد می‌گیرند، با دانش و مهارت‌های موردنیاز یک جامعه‌ی معمولی و محل کار در قرن بیست‌ویکم، شکاف فزاینده‌ای وجود دارد. به‌طور خاص، دانش‌آموزان دوره متوسطه، زندگی خود را در دنیایی متفاوت و پر جنب‌وجوش، چندوظیفه‌ای، چندوجهی، «مبتنی بر فناوری» سپری می‌کنند (گرین هیل^۳، ۲۰۱۰). آموزش این مهارت‌ها ضروری است، به‌طوری‌که معلمانی که تلاش‌های صریحی برای توسعه هر دو ابعاد شناختی و غیرشناختی از مجموعه مهارت‌های دانش‌آموزان انجام داده‌اند، عملکرد بالایی داشته‌اند (راویچ^۴، ۲۰۱۰). لذا جنبه‌های غیرشناختی سرمایه انسانی سزاوار توجه بیشتر دانشمندان و متخصصان علاقه‌مند به پیش‌بینی موفقیت در دنیای واقعی است (داک ورث، کویرک، گالوپ، هوپل، کلی و متیو^۵، ۲۰۱۹). همچنین با توجه به اینکه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان برآیندی از توانایی‌های گوناگون افراد مانند توانایی‌های جسمی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی است، در ارزیابی نظام آموزشی علاوه بر جنبه‌های کسب دانش و پرورش توانایی‌های شناختی، باید تأثیر نظام را در تغییر نگرش و نظر دانش‌آموختگان در نظر گرفت. تحقیقات انجام‌گرفته بالأخص در ایران بیشتر حول ارزیابی جزئی

1. West, Kraft, Finn, Martin, Duckworth, Gabrieli & Gabrieli
2. Xie, Near, Xu & Song
3. Greenhill
4. Ravitch
5. Duckworth, Quirk, Gallop, Hoyle, Kelly & Matthews

مهارت‌های غیرشناختی از جمله خودتنظیمی و انگیزش و ارتباط آن‌ها با پیشرفت تحصیلی می‌باشد ولی در زمینه بررسی کلی مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی تاکنون تحقیقی صورت نگرفته است. لازم به ذکر است با شناسایی و اولویت‌بندی مهارت‌های غیرشناختی، سیاست‌گذاران آموزشی، مدیران مدارس و معلمان قادر خواهند بود نیازهای آموزشی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه را تشخیص دهند و با اجرای برنامه‌های مناسب نسبت به توسعه این مهارت‌ها و ارزیابی آن‌ها اقدام نمایند. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود تا با مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهشی موضوع موردنظر و همچنین اسناد و منابع موجود و نظرسنجی از مدیران، معاونان و معلمان به مدلی برای شایستگی‌های غیرشناختی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه جهت آموزش و ارزشیابی مبتنی بر شایستگی دست‌یابد. در ادامه به‌طور خلاصه تحقیقاتی که توسط محققان مختلف در زمینه مؤلفه‌ها و نشانگرهای مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی صورت گرفته، آمده است. نون^۱ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای تحت عنوان ارزیابی مهارت‌های غیرشناختی، مهارت‌های تحصیلی (برآوردن انتظارات کلاس، سازمان‌دهی کار و زمان، پشتکار)؛ انگیزه پیشرفت (تعهد به اهداف کالج، خودکارآمدی تحصیلی)؛ خودمدیریتی (مدیریت اضطراب امتحان، مدیریت استرس)؛ حمایت اجتماعی (همبستگی، تعهدات سازمانی) را به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی برمی‌شمارد. آنگلج^۲ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای با عنوان رابطه بین عوامل غیرشناختی یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان، به انگیزش، خودکارآمدی، اعتمادبه‌نفس، نگرش و هوش هیجانی به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی اشاره کرده‌اند. میلز، چنگ، هیت، ولف و گرین^۳ (۲۰۱۶) در مقاله‌ای تحت عنوان اندازه‌گیری مهارت‌های غیرشناختی دانش‌آموزان، سخت‌کوشی، مکان کنترل، اعتمادبه‌نفس، تحمل سیاسی را به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی شناسایی کرده‌اند. شانچز-رویز، خوری، سعاده و سالخانیان^۴ (۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان متغیرهای غیرشناختی و پیشرفت تحصیلی: نقش خودکارآمدی عمومی و تحصیلی و ویژگی عاطفی هیجانی؛ وجدان کاری، انگیزه تحصیلی، هوش هیجانی و خودکارآمدی را از مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی می‌دانند. گرای، مک‌گینس و آوند^۵ (۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان عوامل غیرشناختی یادگیری به‌عنوان شاخص‌های اولیه دانش‌آموزان در معرض خطر شکست در تحصیلات عالی، به شخصیت (باوجدان بودن و شفافیت)، انگیزه (خودکارآمدی، جهت‌گیری هدف ذاتی و بیرونی)، یادگیری خودتنظیمی (خودتنظیمی فراشناختی، تلاش و زمان مطالعه) و سبک یادگیری اشاره کرده‌اند. ژو^۶ (۲۰۱۶) در تحقیقی تحت عنوان مهارت‌های غیر شناختی: تعاریف، اندازه‌گیری و

1. Noon
2. Anghelache
3. Mills, Cheng, Hitt, Wolf & Greene
4. Sanchez-Ruiz, Khoury, Saadé & Salkhanian
5. Gray, Mc Guinness & Owende
6. Zhou

شکل‌پذیری، مؤلفه‌های پشتکار / سخت‌کوشی، خودکنترلی و مهارت‌های اجتماعی (بیان عاطفی، حساسیت عاطفی، کنترل عاطفی، ابراز اجتماعی، حساسیت اجتماعی و کنترل اجتماعی) را به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی برمی‌شمارد. به نظر داک ورت و ویگر^۱ (۲۰۱۵) در تحقیقی تحت عنوان اهمیت اندازه‌گیری ارزیابی ویژگی‌های شخصی غیر از توانایی شناختی برای اهداف آموزشی، پشتکار، باوجدانی و خودکنترلی، مهارت‌های اجتماعی و توانایی رهبری از مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی می‌دانند. دمیگ^۲ (۲۰۱۵) برون‌گرایی، مشارکت خارج از برنامه و مکان کنترل را از مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی عنوان کرده‌اند. بارت^۳ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای تحت عنوان چه چیزی غیرشناختی محسوب می‌شود؟ سخت‌کوشی، استقامت، کنجکاو، نگرش، خودپنداره، خودکارآمدی، اضطراب، راهبردهای کنار آمدن، انگیزه، پشتکار، اعتمادبه‌نفس را از مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی می‌دانند. از نظر گارسیا (۲۰۱۴) در مقاله‌ای تحت عنوان لزوم پرداختن به مهارت‌های غیرشناختی در دستور کار سیاست آموزش و پرورش، مهارت‌های غیرشناختی ضروری را تفکر انتقادی، حل مسئله، سلامت اجتماعی و سلامت عاطفی و مهارت‌های دیگر شامل خودکنترلی، خودتنظیمی، پایداری، اعتمادبه‌نفس تحصیلی، کار تیمی، مهارت‌های سازمانی و ارتباطی تشخیص داده‌اند. گاتمن و شون (۲۰۱۳) در فراتحلیلی تحت عنوان تأثیر مهارت‌های غیرشناختی بر نتایج جوانان دریافتند بین عوامل غیرشناختی و پیامدهای مثبت برای جوانان رابطه‌ای قوی وجود دارد و خود ادراکی (خودپنداره توانایی، خودکارآمدی)؛ انگیزه؛ پشتکار (تعامل، سخت‌کوشی)؛ خودکنترلی؛ استراتژی‌های فراشناخت؛ شایستگی‌های اجتماعی (مهارت‌های رهبری، مهارت‌های اجتماعی)؛ مقاومت و مقابله و خلاقیت را از مؤلفه‌های مهارت غیرشناختی تشخیص دادند.

عزیزی، شهنی بیلاق، حاجی‌یخچالی و عالیپور (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان هنجاریابی آزمون خودارزیابی مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با قصد و موفقیت کارآفرینانه در بین کودکان ۱۱-۱۲ ساله‌ی شهر اهواز، ریسک‌پذیری، خودکارآمدی، جهت‌گیری اجتماعی، پیشگامی، پشتکار، تجزیه و تحلیل، ایجاد انگیزه، خلاقیت و نیاز به موفقیت را به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی برمی‌شمارند. مختاری و شریفی (۱۳۹۳) در مقاله‌ای تحت عنوان تهیه و تدوین برنامه درسی مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان دوره تحصیلی متوسطه، مهارت برقراری ارتباط درون‌فردی، میان‌فردی و مهارت کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا)؛ مهارت تفکر نوآورانه؛ مهارت تفکر انتقادی؛ مهارت پژوهشگری (مدرسه ابتدایی) را به‌عنوان مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی عنوان کرده‌اند. همچنین تحقیقاتی در خصوص اهمیت و نقش مهارت‌های غیرشناختی انجام گرفته که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود. تسنگ، وای و تی یه (۲۰۱۹) در تحقیقی تحت عنوان آموزش مربوط به مهارت‌های نرم در بین دانشجویان مشاغل آنلاین در آموزش عالی: تفاوت در سطح و نقش

1. Duckworth & Yeager

2. Deming

3. Barrett

مدیران در خودتنظیمی، انگیزه و مهارت‌های اجتماعی، دریافت دانشجویان تحصیلات تکمیلی از مهارت‌های نرم بالاتری نسبت به دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد، خصوصاً در خودتنظیمی و انگیزه برخوردارند. همچنین تحلیل رگرسیون سلسله مراتبی نشان داد که عامل‌های مهارت نرم می‌تواند تقریباً ۳۴٪ از واریانس نتایج یادگیری دانشجویان را پیش‌بینی کند. داک ورت و همکاران (۲۰۱۹) در تحقیقی تحت عنوان پیش‌بینی کننده‌های شناختی و غیرشناختی موفقیت، به این نتایج دست یافتند که درحالی‌که توانایی شناختی، نمرات دانشگاهی را پیش‌بینی می‌کرد، ویژگی‌های غیرشناختی (توانایی جسمی و سخت‌کوشی) سایر نتایج پیشرفت از جمله تکمیل موفقیت‌آمیز آموزش‌های اولیه و فارغ‌التحصیلی ۴ ساله را پیش‌بینی می‌کنند. اسمیتس و همکاران (۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان بررسی سیستماتیک و متاآنالیز تأثیر مهارت‌های غیرشناختی اولیه زندگی بر پیامدهای تحصیلی، روانی، اجتماعی، شناختی و بهداشتی، دریافتند موفقیت در مدرسه و بازار کار بیش از هوش بالا متکی به مهارت‌های غیرشناختی در دوران کودکی، مانند پشتکار با پیامدهای بهبودیافته است. تای و ان جی^۱ (۲۰۱۸) در تحقیقی تحت عنوان مدل‌سازی نقطه ایده‌آل از سازه‌های غیرشناختی: بررسی و توصیه‌هایی برای تحقیقات، دریافتند از آنجاکه اکثر مدل‌های اندازه‌گیری براساس اندازه‌گیری توانایی‌های شناختی ساخته شده‌اند و برای اندازه‌گیری سازه‌های غیرشناختی مناسب نیستند؛ چارچوبی یکپارچه برای درک اینکه چرا مدل‌های ایده‌آل برای سازه‌های غیرشناختی مناسب‌ترین هستند ارائه دادند. کاتز و همکاران (۲۰۱۴) در تحقیقی تحت عنوان پرورش و اندازه‌گیری مهارت‌ها: بهبود مهارت‌های شناختی و غیرشناختی برای ارتقاء موفقیت در طول عمر، دریافتند مهارت‌های غیرشناختی اثرات قوی بر پیشرفت تحصیلی دارند اما تأثیرات بیشتری بر نتایج مهم زندگی فراتر از اثر آن‌ها بر تحصیلات دارند؛ و مزایای برنامه‌هایی که مهارت‌های غیرشناختی را در مقایسه با مزایای برنامه‌هایی که به‌طور عمده شناخت و یادگیری علمی را هدف قرار می‌دهند بیشتر است. گودرزی (۱۳۹۳) در تحقیقی تحت عنوان اثربخشی تعاملی آموزش مهارت‌های زندگی مبتنی بر توانایی‌های شناختی و فراشناختی و هوش معنوی بر بهبود میزان آگاهی دانشجویان از مهارت‌های زندگی نتیجه گرفت افزایش آگاهی دانشجویان از مهارت‌های زندگی، کارکردهای ضروری و موردنیاز برای پیشگیری از وقوع مشکلات زندگی، برخورد مناسب با این مشکلات و بهبود تصمیم‌گیری را در آن‌ها شکل داده به ارتقاء سلامت روانی آن‌ها کمک خواهد کرد.

با بررسی این مقالات و مقالات بی‌شمار دیگری که عنوان همه آن‌ها در این مقاله نمی‌گنجد مشخص شد که هرکدام از مؤلفان به چند مؤلفه از مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی اشاره داشته‌اند و هیچ‌کدام از آن‌ها دسته‌بندی دقیقی از این مهارت‌ها ارائه نداده‌اند و به‌تمامی مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی اشاره نداشته‌اند.

با توجه به آنچه بیان شد، یکی از نیازهای ضروری امروز آموزش و پرورش، شناسایی و تعیین شایستگی‌ها و مهارت‌های غیرشناختی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه است تا ضمن برنامه‌ریزی برای آموزش و توسعه این شایستگی‌ها، ابزار و روش مناسب ارزیابی آن‌ها را فراهم آورند. جهت دستیابی به هدف اصلی، پژوهش حاضر انجام شد تا به سؤال‌های زیر پاسخ دهد.

- ابعاد کلیدی شایستگی‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول کدام‌اند؟

- مؤلفه‌ها و نشانگرهای مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه اول کدام‌اند؟

۲. روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی است و خروجی آن می‌تواند در بهبود برون‌داد نظام آموزشی و تسهیل فرایند توانمندسازی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه به‌طور عملی مورد استفاده قرار گیرد. جامعه این پژوهش در بخش اول شامل کلیه منابع مربوط به شایستگی‌ها و مهارت‌های غیرشناختی و تجارب داخلی و خارجی در این زمینه در قالب کتاب‌ها، نشریات علمی، پایگاه‌های اطلاعاتی موجود و اسناد بالادستی که با توجه به اهداف و سؤالات تحقیق به‌صورت هدفمند نمونه‌گیری شدند. در بخش دوم شامل کلیه معلمان و مدیران و معاونان مدارس عادی - دولتی دوره اول متوسطه استان آذربایجان غربی می‌باشند. در این پژوهش، با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش و نیز استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاریافته با تعداد ۴۵ نفر که شامل مدیران، معاونان و معلمان دوره اول متوسطه استان آذربایجان غربی، انجام شد. زمان هر مصاحبه بین ۴۵ تا ۶۰ دقیقه بود. ابزار پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته است. جهت سنجش صحت و اعتبار داده‌ها و یافته‌ها نقل‌قول‌هایی از مصاحبه‌شوندگان آورده شده است. چنان‌که فلیک (۱۳۸۸) اذعان می‌دارد که تفسیر و نتایج تحقیق کیفی تنها زمانی برای خواننده شفاف و قابل فهم می‌شوند که با نقل‌قول‌های «روشنگر» از مصاحبه‌ها یا پروتکل‌های مشاهده همراه باشد.

با توجه به نوع داده‌های گردآوری شده، برای تحلیل داده‌ها از روش‌های تحلیل کیفی استفاده شد. داده‌های گردآوری شده با روش نظریه زمینه‌ای بررسی و تحلیل شده‌اند. در این پژوهش داده‌هایی که از مصاحبه با مشارکت‌کنندگان در پژوهش و طی مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد و طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی تجزیه و تحلیل شدند.

۳. یافته‌های پژوهش

در مرحله اول، براساس منابع مختلف (اسناد بالادستی، منابع موجود داخلی و کشورهای مختلف)، مهارت‌های غیرشناختی اولیه و شایستگی‌ها شناسایی شدند. در مرحله دوم، پس از تهیه فهرست

اولیه مهارت‌ها، لازم بود این مهارت‌ها مورد ارزیابی و اعتبار سنجی قرار گرفته، مهارت‌های غیرمرتبط یا کم‌اهمیت حذف، مهارت‌های مهم و مرتبط اضافه و مهارت‌های مشابه با یکدیگر تلفیق شوند و در دسته‌ها و طبقه‌های مختلف قرار داده شوند. تعداد کل مهارت‌های غیرشناختی شناسایی شده ۳۴ مورد می‌باشد که در دو دسته مهارت‌های فردی و بین‌فردی قرار داده شده‌اند. مهارت‌های فردی نیز به پنج دسته مهارت‌های عاطفی، خصوصیات شخصیتی، ساختارهای نگرشی، مهارت‌های یادگیری و سخت‌کوشی تقسیم می‌شود و مهارت‌های بین‌فردی به دو دسته مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی و نگرش اجتماعی تقسیم شدند.

در مرحله دوم شایستگی‌ها در مبانی نظری تحول بنیادین آموزش و پرورش و سند برنامه درسی ملی نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج تحلیل نشان می‌دهد که ساحت‌های شش‌گانه تربیت استلزامات روشنی بر مفهوم شایستگی دارند که در مبانی نظری سند تحول بنیادین آمده است. در جدول ۱ مؤلفه‌های مستخرج از ساحت‌های شش‌گانه آورده شده است.

جدول ۱: مؤلفه‌های شایستگی ساحت‌های شش‌گانه مبانی نظری سند تحول بنیادین

ساحت‌ها	مؤلفه
اعتقادی، عبادی و اخلاقی	انتخاب آگاهانه دین اسلام، ارتقای ابعاد معنوی، خودشناسی و دیگرشناسی، التزام عملی به ارزش‌های دینی
اجتماعی و سیاسی	حفظ و اصلاح ارزش‌های جامعه، آمادگی جهت تشکیل خانواده؛ رعایت قانون، مسؤلیت‌پذیری، مشارکت اجتماعی و سیاسی؛ بازشناسی فرهنگ و تمدن اسلامی؛ درک و اصلاح موقعیت اجتماعی خود و دیگران، برقراری رابطه سازنده؛ احسان، مهرورزی، انصاف، خیرخواهی، بردباری، وفاق، همدلی و مسالمت‌جویی؛ مشارکت جمعی مؤثر در حیات اجتماعی و سیاسی
زیستی - بدنی	پاسخ‌گویی به نیازهای جسمی و روانی خویش؛ حفظ و ارتقای سلامت و بهداشت جسمی و روانی خود و دیگران انتخاب سبک زندگی مناسب، حفظ و ارتقای سلامت و ایمنی افراد جامعه؛ حفاظت از محیط‌زیست و احترام به آن
اقتصادی و حرفه‌ای	پرهیز از بطالت و بیکاری، کسب درآمد حلال؛ توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی درک موقعیت اقتصادی خود و جامعه، تلاش برای استقلال اقتصادی
زیبایی‌شناختی و هنری	درک معنای پدیده‌ها محیط اطراف؛ ابراز پدیده‌های هستی به زبان هنری؛ درک زیبایی‌های جهان و آفرینش، بهره‌گیری از تخیل در خلق آثار هنری
علمی و فناوری	شناخت و بهره‌گیری تجارب حوزه‌ی علم و فناوری؛ خلاقیت و نوآوری در یافته‌های علمی و فناوری؛ برنامه‌ریزی و اجرای آگاهانه فعالیت‌های علمی پژوهشی؛ برقراری ارتباط سازنده با محیط

برنامه درسی ملی به‌عنوان یکی از زیرنظام‌های اصلی سند تحول بنیادین و به‌منزله نقشه جامع یادگیری، زمینه ایجاد تحول همه‌جانبه، گسترده و عمیق در مفاهیم و محتوای آموزشی را فراهم می‌آورد. این برنامه تحول‌آفرین با تدارک فرصت‌های تربیتی متنوع و جامع، درصدد است تا امکان کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت براساس نظام معیار اسلامی توسط دانش‌آموزان را میسر سازد و آنان را برای تکوین و تعالی پیوسته هویت خویش تا دستیابی به مراتبی از حیات طیبه یاری رساند. در سند برنامه‌ی درسی ملی (۱۳۹۱) به پنج شایستگی پایه که عبارت‌اند از: تعقل، ایمان، علم، عمل و اخلاق و مؤلفه‌های آن تأکید شده است. همچنین داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه با مصاحبه‌شوندگان با استفاده از فرایند کدگذاری مبتنی بر نظریه زمینه‌ای تحلیل شدند. فرایند کدگذاری و تحلیل داده‌ها در ۳ مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. یافته‌های حاصل از فرایند کدگذاری در جدول ۲ ارائه شده است:

جدول ۲: نتایج کدگذاری باز، محوری و انتخابی مصاحبه‌های پژوهش و سند برنامه‌ی درسی ملی

کدگذاری باز	کدگذاری محوری		کدگذاری انتخابی
	مقولات اصلی	فرعی	
دوست داشتن و احترام گذاشتن به همه‌ی افراد و مهارت در دوست‌یابی	همدلی	مهارت‌های عاطفی	مهارت‌های بنیادین شناختی
شناخت توانایی‌ها، علایق و استعدادها و تفاوت خود با دیگران	خودآگاهی		
نحوه مقابله با مشکلات زندگی و پیدا کردن راه‌حل مناسب	مقابله با استرس		
داشتن اعتمادبه‌نفس	اعتمادبه‌نفس		
روحیه شاد و مثبت	روحیه مثبت		
خودکنترلی، اراده و کنترل عواطف و احساسات منفی	خودکنترلی		
استقلال و خوداتکایی	استقلال	خصوصیات شخصی	
سازگاری با محیط	سازگاری		
انعطاف‌پذیری	انعطاف‌پذیری		
مسئولیت‌پذیری	مسئولیت‌پذیری	سخت‌کوشی	
دلسوز نسبت به بقیه انسان‌ها و محیط‌زیست مهربان	برون‌گرایی		
تلاش و پشتکار (تلاش، علاقه و پشتکار؛ تمرین و ممارست) انجام تکلیف (انجام تکالیف و وظایف محوله به نحو احسن)	سخت‌کوشی		
نگرش در مورد درس و باور به توانایی‌های فردی در زمینه‌های تحصیلی (عملی، علمی و هنری)	خود پنداره تحصیلی	ساختارهای نگرشی	
انگیزه لازم برای مفید و مهم بودن	انگیزش		
علاقه نشان دادن به درک و یادگیری موضوع و گرایش به یادگیری ابعاد بیشتر موضوع	ذهنیت تحصیلی		
نگرش مثبت و شور و علاقه نسبت به زندگی	نگرش مثبت	مهارت‌های برنامه‌ریزی تحصیلی	
انتخاب هدف	تعیین هدف		
مدیریت زمان	مدیریت زمان		
برنامه‌ریزی تحصیلی	مهارت‌های		

	تحصیلی			
	مهارت انتخاب رشته			
انتخاب رشته جهت ورود به متوسطه دوم				
	کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات			
مهارت‌های کافی و لازم در فناوری و مهارت سواد رسانه‌ای				
	مهارت‌های ورزش	مهارت‌های سلامت و تربیت بدنی		
مهارت و تخصص در یکی از رشته‌های ورزشی				
	بهداشت فردی			
بهداشت فردی				
	مهارت سبک زندگی	مهارت سبک زندگی		
مهارت سبک زندگی در محیط مجازی				
مدیریت اوقات فراغت				
	کارآفرینی	مهارت‌های کار و فناوری		
مهارت لازم کارآفرینی، آموختن یک حرفه و ترسیم آینده شغلی				
توانایی تصمیم‌گیری برای کارهای ضروری زندگی	تصمیم‌گیری			
داشتن مهارت‌های فنی و حرفه‌ای	شایستگی فنی			
	مهارت‌های اجتماعی	مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی		
مهارت‌های برای زندگی در اجتماع به‌عنوان یک عضو مهم اجتماع				
	کار تیمی و گروهی			
شرکت در کارهای تیمی و گروهی				
	تحمل دیدگاه‌های مختلف			
تعامل و مدارا با دیگران به‌ویژه با کسانی که مانند وی فکر نمی‌کنند				
	پروی از قوانین			
رعایت قوانین و مقررات مشخص شده از طرف مدرسه، معلمان و احترام به قوانین و مقررات، در تمام حوزه‌ها				
	مهارت‌های ارتباطی و تعامل			
تعاملی سازنده و کارا با مجموعه افراد انسانی و با محیط پیرامون				
	جهت‌گیری اجتماعی	نگرش اجتماعی مثبت		
نگرشی که در جامعه نشان می‌دهند با رفتار خود شهروند خوب و مسؤول				
	همبستگی و تعهد			
ابراز تعلق خاطر به خانواده، مدرسه به مام میهن				
	تعقل و هویت‌یابی			
تعقل و هویت‌یابی				
	ایمان			
عبادت پروردگار منان (نماز، روزه، اذکار و ...)				
	علم			
پدیده‌هایی که در محیط اطراف رخ می‌دهد را بتواند به لحاظ علمی توجیه کند				
	عمل			
کسب مهارت‌ها و به‌کارگیری در زندگی روزمره				
	اخلاق			
رعایت ادب و اخلاق در ارتباط با دیگران				

با توجه به نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل و کدگذاری مصاحبه‌های انجام‌شده، شایستگی‌های کلیدی مرتبط با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه در بعد مهارت‌های غیرشناختی شامل ۱۰ مقوله اصلی و شایستگی‌های پایه در ۴ مقوله اصلی گنجانده شده که در ادامه به تفصیل، هر کدام از این مقوله‌ها ارائه شده است.

شایستگی‌های کلیدی در بعد مهارت‌های غیرشناختی شامل ۱۰ مقوله اصلی: مهارت‌های عاطفی؛ خصوصیات شخصیتی؛ ساختارهای نگرشی؛ مهارت‌های برنامه‌ریزی تحصیلی؛ مهارت‌های سلامت و تربیت‌بدنی؛ سخت‌کوشی؛ مهارت سبک زندگی؛ مهارت‌های کار و فناوری؛ مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی و نگرش اجتماعی مثبت است.

مقوله‌های فرعی مهارت‌های عاطفی شامل ۶ مقوله فرعی: همدلی؛ خودآگاهی؛ مقابله با استرس؛ اعتمادبه‌نفس؛ روحیه مثبت و خودکنترلی است. نشان‌گرهای هر یک از مقوله‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: دوست داشتن دیگران، احترام گذاشتن به همه‌ی افراد و مهارت در دوست‌یابی؛ شناخت توانایی‌ها، علایق و استعدادها و تفاوت خود با دیگران؛ نحوه مقابله با مشکلات زندگی و پیدا کردن راه‌حل مناسب؛ داشتن اعتمادبه‌نفس؛ روحیه شاد و مثبت؛ خودکنترلی، اراده و کنترل عواطف و احساسات منفی.

مصاحبه‌شونده شماره ۲۴ معتقد است: "تقویت فراشناختی خود و انگیزه لازم برای مفید و مهم بودن، داشتن روحیه شاد و دوست داشتن خانواده و محبت‌ورزی به تمام کائنات، خودکنترلی و مدیریت فراخود و بازخوردهای مناسب در زمان‌ها و مکان‌های مختلف از مشخصات دانش‌آموزان شایسته است." مصاحبه‌شونده شماره ۴۲ معتقد است: "انتخاب دوستانی شایسته و با اخلاق به‌عنوان همسالان موفق جهت الگو و سرمشق، برخورد درست و ادای احترام به بزرگ‌ترها و همه‌ی اقشار جامعه از مهم‌ترین شایستگی‌ها می‌داند."

خصوصیات شخصیتی شامل ۶ مقوله فرعی: استقلال؛ سازگاری؛ انعطاف‌پذیری؛ مسؤولیت‌پذیری و برون‌گرایی است. نشان‌گرهای هر یک از مقوله به ترتیب عبارت‌اند از: استقلال و خوداتکایی، سازگاری با محیط، انعطاف‌پذیری، مسؤولیت‌پذیری، دلسوز نسبت به بقیه انسان‌ها و محیط‌زیست مهربان.

مصاحبه‌شونده شماره ۳۴ در این باره می‌گوید: "مهارت زمانی به وجود می‌آید که علاقه و پشتکار و از همه مهم‌تر تمرین و ممارست باشد. نه تنها در زمینه‌های هنری که در زمینه‌های علمی و عملی هم بایستی اقدام گردد."

مصاحبه‌شونده شماره ۲۸ به برون‌گرایی دانش‌آموزان اشاره کرده و می‌گوید: "به‌عنوان یک شهروند مسئول نسبت به بقیه انسان‌ها و محیط‌زیست مهربان و دلسوز باشد" و مصاحبه‌شونده‌های شماره ۱۱، ۱۴ و ۳۱ به مسئولیت‌پذیری، انعطاف‌پذیری و استقلال و خوداتکایی به‌عنوان شایستگی‌های کلیدی اشاره می‌کنند.

سخت‌کوشی از مقوله‌های اصلی مهارت‌های غیرشناختی شامل مقوله فرعی سخت‌کوشی است. نشان‌گرهای این مقوله عبارت‌اند از: تلاش و پشتکار (تلاش، علاقه و پشتکار؛ تمرین و ممارست) و انجام تکلیف (موفقیت در انجام تکالیف و وظایف محوله به نحو احسن).

مصاحبه‌شونده شماره ۳۷ در این خصوص می‌گوید: دانش‌آموز زمانی به شایستگی رسیده که وظایف محوله را به نحو احسن به انجام رساند و تمام تلاش و توان خود را در جهت انجام آن‌ها صرف کند.

از دیگر مقوله‌های اصلی مهارت‌های غیرشناختی ساختارهای نگرشی است؛ که خود شامل ۴ مقوله فرعی، خود پنداره تحصیلی؛ انگیزش؛ ذهنیت تحصیلی و نگرش مثبت است. نشان‌گرهای این مقوله‌ها به ترتیب عبارت‌اند از: نگرش در مورد درس و باور به توانایی‌های فردی در زمینه‌های تحصیلی (عملی، علمی و هنری)، انگیزه لازم برای مفید و مهم بودن، علاقه نشان دادن به درک و یادگیری موضوع و گرایش به یادگیری ابعاد بیشتر موضوع، نگرش مثبت و شور و علاقه نسبت به زندگی.

مصاحبه‌شونده شماره ۴۴ معتقد است: "شایستگی‌هایی که دانش‌آموزان دوره متوسطه باید به آن‌ها فائق آیند عبارت‌اند از: علاقه نشان دادن به درک و یادگیری موضوع و گرایش به یادگیری ابعاد بیشتر موضوع".

مصاحبه‌شونده شماره ۴۰ معتقد است: "شناخت کلی از آموزش‌هایی که در این دوره گذرانده‌اند و نگرش مثبت و بار آوردن مثبت در این دوران از نظر اخلاق و نگرش و درس در طول این دوره و احساس رضایت دانش‌آموزان از شایستگی‌هایی است که لازم است در دانش‌آموزان به وجود آید".

یکی دیگر از مقوله‌های اصلی مهارت‌های غیر شناختی، مهارت برنامه‌ریزی تحصیلی است که شامل ۵ کد شناسایی شده تعیین هدف؛ مدیریت زمان؛ مهارت‌های تحصیلی؛ مهارت انتخاب رشته تحصیلی و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات است. نشان‌گرهای مرتبط با هر کد به ترتیب عبارت‌اند از: انتخاب هدف، مدیریت زمان، برنامه‌ریزی تحصیلی، انتخاب رشته جهت ورود به متوسطه دوم، مهارت‌های کافی و لازم در فناوری و مهارت سواد رسانه‌ای.

مصاحبه‌شونده شماره ۳۲ در این خصوص می‌گوید: "خودشناسی به معنای شناخت توانایی‌ها، علایق و استعدادها جهت انتخاب رشته‌ای واقع‌بینانه و درنهایت انتخاب شغلی متناسب با روحیات و پتانسیل‌های شخصیتی خویش از مهم‌ترین شایستگی‌ها است و دانش‌آموز در چارچوب رشته تحصیلی موردنظر با مفاهیم پایه‌آشنایی داشته باشد به طوری که بتواند در قالب گزارشی اجمالی رشته موردنظر را توصیف و تشریح نماید".

مصاحبه‌شونده شماره ۴۱ معتقد است "از نظر نظام آموزشی ما شایستگی دانش‌آموز فقط با درس خواندن و حرف گوش کردن و مطیع تام بودن سنجیده می‌شود. دانش‌آموز در پایه دوره متوسطه بایستی اعتمادبه‌نفس لازم را دارا باشد که برای تعیین رشته خود اقدام نماید و مهارت‌های کافی و لازم در فناوری، ادبیات، ریاضی و علوم و درس‌های پایه که در این مقطع خوانده است به دست آورده باشد. عدم توجه کافی به این درس باعث شده بیش از نصف دانش‌آموزان ما از ساختن یک پاورپوینت ساده ناتوان‌اند."

مهارت‌های سلامت و تربیت‌بدنی یکی دیگر از مقوله‌های مهارت‌های غیرشناختی است که شامل دو مقوله فرعی مهارت ورزشی و بهداشت فردی است. مهارت و تخصص در یکی از رشته‌های ورزشی و بهداشت فردی از نشانگرهای آن است.

مصاحبه‌شونده شماره ۸ در این باره می‌گوید: "پیشرفت در ارتباط با دانش فنی و تکنیکی و تاکتیکی در ورزش تخصصی از شایستگی‌های کلیدی است و دانش‌آموزی که از لحاظ اخلاقی و مهارت ورزشی دارای توانایی‌های بالقوه باشد شایسته است."

از دیگر مقوله‌های اصلی مهارت غیر شناختی، مقوله مهارت‌های سبک زندگی است که دارای دو مقوله فرعی تحت عنوان مهارت‌های سبک زندگی در محیط مجازی و مدیریت اوقات فراغت است. مصاحبه‌شونده شماره ۳۸ می‌گوید: "منظور از شایستگی داشتن، مهارت‌های زندگی است. اینکه دانش‌آموز بتواند این مهارت‌ها را کسب کرده و در زندگی روزمره خود آن‌ها را بکار گیرد و بداند چگونه در محیط مجازی رفتار کند."

مهارت کار و فن‌آوری از مقوله‌های دیگر مهارت‌های غیرشناختی است که شامل سه مقوله فرعی: کارآفرینی؛ تصمیم‌گیری و شایستگی فنی است. نشان‌گرهای مربوطه عبارت‌اند از: مهارت لازم برای کارآفرینی، آموختن یک حرفه و ترسیم آینده شغلی خود، توانایی تصمیم‌گیری برای کارهای ضروری زندگی و داشتن مهارت‌های فنی و حرفه‌ای.

مصاحبه‌شونده شماره ۴۰ در این خصوص می‌گوید: "باید هر دانش‌آموز بر اساس علاقه‌ای که در هر رشته دارد مهارتی را کسب کند، مثلاً بعضی از دانش‌آموزان در هنر، بعضی در ریاضی و بعضی‌ها در رشته فنی مهارت دارند. باید در همان رشته‌ای که علاقه دارند و یا مهارت دارند یاری داده شوند و راه را نشان آن‌ها داد."

مصاحبه‌شونده شماره ۳۵ می‌گوید: "اگر دانش‌آموزان بتوانند در رشته خاصی که موردعلاقه آن‌هاست به مهارت لازم برسند می‌تواند برای آینده آن‌ها بسیار مفید باشد. مثلاً کلاس‌هایی نظیر نجاری، برق و... برای آن‌ها در نظر گرفته شود."

یکی دیگر از مقوله‌های غیرشناختی مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی است که از ۷ مقوله فرعی: مهارت‌های اجتماعی؛ کار تیمی و گروهی؛ تحمل دیدگاه‌های مختلف؛ پیروی از قوانین؛ مهارت‌های ارتباطی و تعامل؛ جهت‌گیری اجتماعی و همبستگی و تعهد تشکیل یافته و کدهای شناسایی شده مرتبط به هر مقوله عبارت‌اند از: مهارت‌هایی برای زندگی در اجتماع به‌عنوان یک عضو مهم اجتماع؛ شرکت در کارهای تیمی و گروهی؛ تعامل و مدارا با دیگران به‌ویژه با آن‌هایی که مانند وی فکر نمی‌کنند؛ رعایت قوانین و مقررات مشخص شده از طرف مدرسه، معلمان و احترام به قوانین و مقررات، در تمام حوزه‌ها؛ تعاملی سازنده و کارا با مجموعه افراد انسانی و تعامل سازنده با محیط پیرامون؛ نگرشی که در جامعه نشان می‌دهند با رفتار خود؛ شهروند خوب و مسئول و ابراز تعلق خاطر به خانواده، مدرسه به مام میهن.

مصاحبه‌شونده شماره ۱۵ می‌گوید: "دانش‌آموزان در این مرحله باید بتوانند تجربیات خویش را با علوم مختلف تلفیق کنند تا زمینه ابراز و ظهور سواد دانش‌آموزان فراهم گردد. ابراز تعلق خاطر به خانواده، مدرسه به مام میهن، حضور در صحنه‌های مختلف اجتماعی شعائر ملی، مذهبی. منظور دانش‌آموزانی هستند که شایستگی ارتقا به پایه بالاتر را کسب نموده باشند در واقع هدف نظام آموزشی آماده‌سازی فراگیران برای حضور در اجتماع. اگر محقق شود توانسته است دانش‌آموزان شایسته تحویل دهد."

مصاحبه‌شونده شماره ۷ معتقد است: "تعامل و مدارا با سایرین و درک تفاوت‌های فردی انسان‌ها، توانایی دوست داشتن غیر و مهارت برقراری ارتباط و خودداری از قضاوت دیگران از شایستگی‌های کلیدی است و از نظر بنده؛ دانش‌آموز می‌بایست مهارت‌های اجتماعی به‌ویژه توانایی ارتباط سالم با دیگران و تعامل با دیگران به‌ویژه با آن‌هایی که مانند وی فکر نمی‌کنند را بیاموزد که متأسفانه این مفاهیم جایی در نظام آموزشی ندارند."

شایستگی‌های پایه نیز شامل ۵ مقوله اصلی تعقل؛ ایمان، علم، عمل و اخلاق است که کدهای شناسایی شده این مقوله عبارت‌اند از: تعقل و هویت‌یابی؛ عبادت پروردگار منان (نماز، روزه، اذکار و ...) و خودباوری دینی و اسلامی و رشد معنوی؛ پدیده‌هایی که در محیط اطراف رخ می‌دهد را بتواند به لحاظ علمی توجیه کند، کسب مهارت‌ها و به‌کارگیری در زندگی روزمره و رعایت ادب و اخلاق در ارتباط با دیگران.

مصاحبه‌شونده شماره ۳۴ در این خصوص می‌گوید: "متأسفانه یکی از معضلات امروزه انگیزه است که دانش‌آموزان بعد از فارغ‌التحصیلی هیچ‌گونه تضمینی جهت اشتغال در رشته موردنظر ندارند. درک مفاهیم علمی بهترین دستاورد می‌باشد. بنده همیشه به دانش‌آموزان پیشنهاد می‌دهم برای پرورش عاطفه‌ای لبریز از پاکی و صداقت و رفع افسردگی دوران تحصیل به هنر (موسیقی، خوشنویسی، نقاشی) بپردازند البته ناگفته نماند عبادت هم خیلی مؤثر است"

بخش ترکیب بررسی اسناد و تحلیل مصاحبه‌ها

با بررسی مؤلفه‌های مستخرج از منابع موجود، اسناد بالادستی و مؤلفه‌هایی که از مصاحبه با مدیران، معاونان و معلمان شناسایی شده بود و تلفیق آن‌ها، شایستگی‌های شناسایی شده در دو گروه شایستگی‌های کلیدی و شایستگی‌های پایه دسته‌بندی شده است. با مقایسه مؤلفه‌های موجود در الگوی حاصل از مبنای نظری پژوهش و اسناد بالادستی و الگوی به‌دست‌آمده از تحلیل مصاحبه‌های پژوهش، مدل مفهومی الگوی شایستگی‌ها و مهارت‌های لازم در ارزشیابی پیشرفت تحصیلی در این پژوهش با ۱۵ مؤلفه اصلی و ۳ مقوله اصلی مطابق با شکل ۱ ارائه شد. مقوله‌های اصلی عبارت‌اند از مهارت‌های غیرشناختی بین فردی و مهارت‌های غیرشناختی درون‌فردی و شایستگی‌های پایه و مؤلفه‌های اصلی عبارت‌اند از: توانایی‌ها و مهارت‌های عاطفی؛ خصوصیات شخصیتی؛ ساختارهای نگرشی؛ مهارت‌های یادگیری؛ مهارت‌های سلامتی و بهداشتی؛ مهارت سخت‌کوشی؛ مهارت زندگی

در محیط مجازی؛ مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی؛ نگرش اجتماعی؛ مهارت کار و فناوری؛ تعقل؛ ایمان؛ علم؛ عمل و اخلاق.

شکل ۱: الگوی نهایی شایستگی‌ها و مهارت‌های غیرشناختی موردنیاز دانش‌آموزان دوره اول متوسطه با تلفیق الگوهای مبانی نظری پژوهش، اسناد بالادستی و مصاحبه‌ها

بحث و نتیجه‌گیری

مدارس به‌جایی برای نیاموختن تبدیل‌شده‌اند؛ نیاموختن مهارت گفت‌وگوی مؤثر، تفکر، مدیریت روابط عاطفی، دانش سیاسی، روش پژوهش و تحقیق، درس گرفتن از شکست‌ها، دفاع شخصی، کاربایی، مراقبت‌های بهداشتی، قوانین و حقوق، مدیریت زمان و ده‌ها و شاید صدها مهارتی که می‌تواند کیفیت زندگی هر فرد را بهبود ببخشد و ارتقا دهد. هدف آموزش، کمک به «پیروزی» افراد است اما یک نظام آموزشی بی‌کیفیت، دانش‌آموزانی پرورش می‌دهد که با هر گام به «شکست» نزدیک می‌شوند. چنین نظامی نیازمند بازبینی و اصلاح است.

با توجه به نتایج کدگذاری اسناد و مصاحبه‌ها، شایستگی‌های کلیدی در ۱۰ مورد تدوین و ارائه گردید. در زیر به تفصیل به شرح آن‌ها پرداخته شده است.

مهارت‌های غیر شناختی

مهارت‌های غیرشناختی نسبت به مهارت‌های شناختی در طول دوره‌های طولانی‌تر چرخه زندگی، انعطاف‌پذیری زیادی دارند زیرا جنبه‌های جدیدی از مهارت‌های غیرشناختی با بلوغ ظهور می‌یابد و می‌تواند تحت تأثیر قرار گیرد. سرمایه‌گذاری در مهارت‌های غیرشناختی در سال‌های اولیه، بازده

اقتصادی بالاتری نسبت به سرمایه‌گذاری در سال‌های بعد دارد، زیرا پایه‌ای برای سرمایه‌گذاری‌های بعدی ایجاد می‌کند. با این وجود، بهره‌وری سرمایه‌گذاری در سنین بعدی در مهارت‌های غیرشناختی قابل توجه است. اگر سال‌های اولیه از دست‌رفته باشد، بسیار مؤثرتر است در سال‌های نوجوانی بیشتر بر مهارت‌های غیرشناختی تمرکز شود نه مهارت‌های شناختی (کاتز و همکاران، ۲۰۱۴). مهارت‌های غیرشناختی را می‌توان در دو گروه قرارداد: مهارت‌های درون‌فردی و مهارت‌های بین‌فردی (یانگ^۱، ۲۰۱۳). مهارت‌های درون‌فردی شامل مقوله‌های توانایی‌ها و مهارت‌های عاطفی؛ خصوصیات شخصیتی؛ ساختارهای نگرشی؛ مهارت‌های یادگیری و مهارت‌های سلامتی و بهداشتی؛ سخت‌کوشی و مهارت سبک زندگی است.

۱. **توانایی‌ها و مهارت‌های عاطفی:** شامل مؤلفه‌های ثبات عاطفی؛ همدلی؛ خودآگاهی؛ مقابله با استرس؛ اعتمادبه‌نفس؛ روحیه مثبت؛ خودکنترلی و خودتنظیمی است. یک سری از مهارت‌های غیرشناختی وجود دارد که به دانش‌آموزان در ارتباط با احساساتشان و احساسات دیگران مربوط می‌شود. شاید یکی از مهم‌ترین این سازه‌ها، اضطراب امتحان باشد. دانش‌آموزانی که از آن رنج می‌برند، تحت تأثیر افکار و احساسات فیزیولوژیک اضطراب در طول شرایط ارزیابی قرار می‌گیرند و عملکرد آن‌ها را مختل می‌کنند. دیگر ساختارهای غیرشناختی مربوط به عواطف دانش‌آموزان شامل خودتنظیمی، مدیریت احساسات، کنترل عواطف، مقابله با استرس و حالت‌های احساسی دانش‌آموزان است. تحقیقات نشان می‌دهند که دانش‌آموزانی که مدیریت احساسات بهتری دارند تمایل دارند از استراتژی‌های مؤثر مقابله با استرس در واکنش به استرس‌های تحصیلی استفاده کنند که مربوط به سطح بالاتر موفقیت تحصیلی است (لیپنویچ، مک کانن و روبرتز^۲، ۲۰۱۳). همچنین افرادی که بیشتر خودتنظیم‌اند و استقامت بیشتر و انگیزه‌ی بیشتری دارند سطح تحصیلات و نمرات بهتر در مدرسه دارند (برونلو و شلاتر^۳، ۲۰۱۱).

۲. **خصوصیات شخصیتی:** ویژگی‌های شخصیتی نسبتاً پایدار و طولانی‌مدت هستند و الگوهای منسجم فرد، افکار، رفتارها و احساسات را در موقعیت‌های مختلف توصیف می‌کنند. این مقوله شامل استقلال؛ باوجدانی؛ سازگاری؛ انعطاف‌پذیری؛ مسؤولیت‌پذیری؛ برون‌گرایی و تجربه‌پذیری است. هر دو باز بودن به تجربه و باوجدانی یک رابطه قوی با پیشرفت تحصیلی را نشان می‌دهند اگرچه تنها باوجدانی به‌طور مستقل از توانایی شناختی پیشرفت تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند (لیپنویچ و همکاران، ۲۰۱۳). در بین صلاحیت‌های درون‌فردی، ویژگی وجدان‌کاری (تمایل به سازمان‌دهی، مسؤولیت‌پذیری و زحمت کشیدن) "بیشترین ارتباط با نتایج تحصیلی، شغلی و سلامتی مطلوب" را دارد (وزارت آموزش و پرورش انتاریو^۳، ۲۰۱۶).

1. Yang

2. Lipnevich, MacCann & Roberts.

3. Ontario Ministry of Education

۳. **ساختارهای نگرشی:** ساختارهای نگرشی شامل ۶ مؤلفه خود پنداره تحصیلی؛ خودکارآمدی؛ ذهنیت تحصیلی؛ نگرش مثبت؛ انگیزش و مکان کنترل است. خودکارآمدی، به ویژه خودکارآمدی تحصیلی، اعتقاد دانش‌آموز به این است که او می‌تواند وظیفه موردنظر را انجام دهد. سطح خودکارآمدی فرد می‌تواند در حوزه‌های تحصیلی مانند خواندن، جبر و نوشتن متفاوت باشد. طیف گسترده‌ای از نتایج تحصیلی (از مهارت‌های بسیار ویژه مانند آزمون‌های استاندارد شده و نمرات خاص مربوط به موضوع در کلاس درس) با خودکارآمدی مرتبط است. انگیزه در محیط‌های آموزشی (انگیزه پیشرفت) تمایل به انجام موفقیت‌آمیز فعالیت‌های تحصیلی است. انگیزه ذاتی، انتظارات بالای موفقیت و ارزش کار بالا و جهت‌گیری هدف تسلط همه مربوط به دستاوردهای بالاتر، پیشرفت تحصیلی و سایر نتایج مطلوب تحصیلی مانند تلاش و تعامل است (روزن و همکاران، ۲۰۱۰). طرز فکر (ذهنیت) رشد رابطه‌ای محکم با ظرفیت فرد برای غلبه بر چالش‌ها و دستیابی به موفقیت طولانی‌مدت دارد. این شایستگی‌ها غالباً با بهزیستی در ارتباط هستند (فولان، ۲۰۱۳). ذهنیت دانش‌آموزان تأثیر مستقیمی در نمرات‌شان دارد و این‌که دانش‌آموزان با داشتن ذهنیت رشد، نمرات آزمون موفقیت را به‌طور چشمگیری بالا می‌برند (وزارت آموزش و پرورش اتریش، ۲۰۱۶).

۴. **مهارت‌های یادگیری:** مهارت‌های یادگیری شامل ۶ مؤلفه تعیین هدف؛ مدیریت زمان؛ استراتژی‌های یادگیری؛ برنامه‌ریزی تحصیلی؛ مهارت انتخاب رشته و کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات است. دانش‌آموزان در فعالیت‌های مدیریت زمان مانند لیست کاری، تخصیص زمان به وظایف خاص و یا توجه دقیق به مهلت‌های مقرر برای تعیین تاریخ‌های مقرر، متفاوت هستند. تحقیقات نشان می‌دهند که مدیریت زمان، پیشرفت تحصیلی را در مدرسه راهنمایی پیش‌بینی می‌کنند (لینویچ و همکاران، ۲۰۱۳)؛ همچنین یک عامل اساسی موفقیت در امور مختلف زندگی از جمله کار و تحصیل محسوب می‌شود و در واقع، تبحر در به‌کارگیری مهارت فردی مدیریت زمان، عامل اساسی برای موفقیت‌های تحصیلی و غیر تحصیلی است (تمنایی فر و قاسمی، ۱۳۹۶). اکثر کشورها امروزه برنامه درسی خود را اصلاح کرده‌اند تا مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات را ادغام کنند، اما این کار به‌خوبی انجام نشده است. این مهارت‌ها کمتر به‌عنوان موضوعات مستقل در مقایسه با مهارت‌های پایه تدریس می‌شود. آن‌ها به‌طور کلی به موضوعات دیگر یا برنامه درسی متصل می‌شوند. برای مثال، ادغام مهارت‌های فناوری اطلاعات، به موضوعاتی مانند ریاضیات، علوم و زبان یک اتفاق شگفت‌آور در کشورهای اروپایی است (کمیسون اروپایی / اداره آموزش و پرورش، ادبیات و فرهنگ/یورودیک، ۲۰۱۲).

۵. **مهارت‌های سلامتی و بهداشتی:** این مقوله ۳ مؤلفه مهارت‌های ورزشی؛ بهداشت فردی و مهارت‌های ایمنی را در برمی‌گیرد. در آموزه‌های اسلامی، بدن انسان هدیه و امانتی الهی برای تکامل

1. Fullan

2. European Commission/EACEA/Eurydice

روح محسوب می‌شود. حفظ بدن از خطرها، آسیب‌ها، تقویت جسمانی و برقراری سلامت، تکلیف دینی و الهی می‌باشد. سلامت و تربیت‌بدنی به‌عنوان عاملی اساسی و مؤثر در توسعه فردی، اجتماعی، فرهنگی، آموزشی و اقتصادی است و ابزاری ضروری برای رشد و پرورش انسان‌هایی سالم و توانمند جهت دستیابی به ابعادی از حیات طیبه است. کسب صلاحیت‌های اساسی این حوزه، دانش‌آموزان را قادر می‌سازد تا ظرفیت‌های جسمی، روحی و روانی خود را بشناسند، به آن اعتماد کنند و در جهت پرورش آن کوشا باشند. این آموزه‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کند که در قبال بهداشت و سلامتی خود مسئولیت بپذیرند و به نقش خود در تضمین سلامت جسمی و روانی و نشاط فردی و اجتماعی، به‌خصوص سلامت خانواده اعتقاد داشته باشند. دانش‌آموزان در خلال ورزش و فعالیت‌های بدنی یاد می‌گیرند چگونه در قالب گروهی کار کنند، برای اوقات فراغت خود برنامه‌ریزی کنند، خطر کنند، در مسائل درگیر شوند و به کمک دیگران مسائل را حل کنند. سلامت و بهداشت موجب رفاه کامل جسمی، روانی، اجتماعی، معنوی و پیشگیری از ایجاد بیماری و ضایعات و معلولیت‌های جسمی، حسی، حرکتی و موجب توانمندسازی فرد در تسلط بر رفتار و حفظ سلامت خود و پیشگیری از کردارهای پرخطر و بهبود زندگی دانش‌آموزان می‌شود (سند برنامه درسی ملی، ۱۳۹۱).

۶. **مهارت سخت‌کوشی:** وزارت آموزش و پرورش آمریکا سخت‌کوشی را به‌عنوان پشتکار برای دستیابی به اهداف بلندمدت یا مرتبه بالاتر در مواجهه با چالش‌ها و ناکامی‌ها، به‌کارگیری منابع روان‌شناختی دانش‌آموزان از قبیل مجموعه ذهنیت‌های تحصیلی آن‌ها، استراتژی‌ها و تاکتیک‌ها تعریف می‌کند (ژو، ۲۰۱۶) میزان تلاش نشان می‌دهد که دانش‌آموزان تا چه اندازه در یادگیری خود نقش فعالی دارند (روزن و همکاران، ۲۰۱۰).

۷. **مهارت سبک زندگی:** این مقوله شامل ۲ مؤلفه مهارت سبک زندگی در محیط مجازی و مدیریت اوقات فراغت است. فضای مجازی با نو بودن و به‌روز بودن خویش، محیطی مناسب برای دانش‌آموزان فراهم کرده است. بااینکه نزدیک به یک دهه از فراگیر شدن فضای مجازی در جامعه ایرانی می‌گذرد، فضای مجازی پدیده‌ای به‌روز محسوب می‌شود که سبک زندگی خاص جوانان ایرانی شده است. تازگی فضای مجازی باعث شده است تا افراد بسیاری از جمله جوانان نه‌فقط برای گذران اوقات فراغت بلکه برای خرید و ارتباطات آموزشی نیز وارد این فضا شوند، لذا تربیت فناورانه و زندگی سالم در فضای مجازی از اهمیت بسزایی برخوردار است.

مهارت‌های غیرشناختی بین‌فردی شامل مقوله‌های مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی؛ نگرش اجتماعی و مهارت‌های کار و فناوری است.

۸. **مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی:** که شامل ۵ مؤلفه، مهارت‌های اجتماعی؛ مهارت‌های ارتباطی و تعامل؛ کار تیمی و گروهی؛ تحمل دیدگاه‌های دیگران و پیروی از قوانین و مقررات است. به‌طور کلی مهارت‌های اجتماعی تأثیر زیادی بر موفقیت تحصیلی فرد در دوره‌های هم‌زمان و بعد در مدرسه،

انتخاب حرفه، تعامل حرفه‌ای و سلامت روان دارد (ژو، ۲۰۱۶). ارتباطات در قرن بیست و یکم نه تنها به توانایی "برقراری ارتباط مؤثر، شفاهی، کتبی و با انواع ابزارهای دیجیتالی" بلکه به "مهارت گوش دادن" نیز اشاره دارد و همچنین شامل همکاری، توانایی "کار در تیم‌ها، یادگیری و مشارکت در یادگیری دیگران، [استفاده از] مهارت‌های شبکه‌های اجتماعی، [و نشان دادن] همدلی در کار با افراد متنوع" است (فولان، ۲۰۱۳).

۹. **نگرش اجتماعی:** شامل ۳ مؤلفه جهت‌گیری اجتماعی؛ همبستگی و تعهد و حساسیت فرهنگی است. شایستگی فرهنگی کلید رشد و پیشرفت در کلاس‌ها و مدارس متنوع فرهنگی است و می‌توان آن را آموخت، تمرین کرد و نهادینه کرد. شایستگی فرهنگی، مستلزم آگاهی از خود، بازتاب در موقعیت‌های فرهنگی خود، آگاهی از موقعیت‌های دیگران و توانایی ارتباط واقعی و احترام به دیگران است. فرهنگ نه تنها بر اعضای گروه تأثیر می‌گذارد، بلکه مرزها را تعریف می‌کند و بر الگوهای تعامل میان آن‌ها تأثیر می‌گذارد. ارزیابان اغلب در این مرزها کار می‌کنند. ارزیابی‌ها منعکس‌کننده فرهنگ هستند. ارزیابی‌ها نمی‌توانند عاری از فرهنگ باشند (انجمن ارزیابی آمریکا، ۲۰۱۱).

۱۰. **مهارت‌های کار و فناوری:** شامل ۵ مؤلفه کارآفرینی؛ تصمیم‌گیری؛ شایستگی فنی؛ مدیریت و رهبری؛ حل تعارض و مذاکره و ایجاد روابط است. رهبری به‌عنوان توانایی تأثیرگذاری چشمگیر بر افکار، رفتارها و احساسات افراد دیگر تعریف شده است. پروژه‌های موفق به جوانان این فرصت را می‌دهد تا مهارت‌های رهبری را تمرین کنند و در این مورد تجربه کسب کنند تا اطلاعات بیشتری درباره خود کسب کنند. مهارت‌هایی مانند طوفان مغزی، تصمیم‌گیری، تعیین اهداف و کار با دیگران، همان‌طور که جوانان برنامه‌ریزی می‌کنند و پروژه‌های خدماتی قابل توجهی انجام می‌دهند، آموزش داده می‌شوند (گاتمن و شون، ۲۰۱۳). تحقیقات در زمینه‌های نوآوری، کارآفرینی و رهبری همچنین به اهمیت پرورش ظرفیت‌های نیروی کار برای ریسک‌پذیری، پشتکار و مدیریت شکست اشاره می‌کند (وزارت آموزش و پرورش انتاریو، ۲۰۱۶). کمیسیون اروپا "مهارت ابتکار عمل و کارآفرینی" را در شایستگی‌های کلیدی پیشنهادی خود گنجانده است. در این چارچوب، "کارآفرینی" به این معنی است: توانایی فرد برای تبدیل ایده‌ها به عمل. آن شامل خلاقیت، نوآوری و ریسک‌پذیری و همچنین توانایی دستیابی به آن‌ها برای دستیابی به اهداف، برنامه‌ریزی و مدیریت پروژه‌ها است. این امر نه تنها در زندگی روزمره خود در خانه و جامعه بلکه در محیط کار نیز از افراد پشتیبانی می‌کند تا از زمینه کار خودآگاه باشند و بتوانند از فرصت‌ها استفاده کنند و پایه‌ای برای مهارت‌ها و دانش‌های خاص‌تر موردنیاز افراد است از جمله ایجاد یا مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی یا تجاری. این امر باید شامل آگاهی از ارزش‌های اخلاقی و ترویج حاکمیت خوب باشد (کمیسیون اروپا، ۲۰۰۷). طرز تفکر کارآفرینی نه تنها به مهارت‌های کارآفرینی که توسط آموزش رسمی توسعه یافته است بلکه به فرهنگی نیز احتیاج دارد که سازمان‌های دنیای واقعی از کارآفرینی و تغییر

و فرهنگ یادگیری مادام‌العمر استقبال می‌کنند. (وزارت آموزش و پرورش، ۲۰۱۶). حوزه کار و فن‌آوری شامل کسب مهارت‌های عملی برای زندگی کارآمد و بهره‌ور و کسب شایستگی‌های مرتبط با فن‌آوری و علوم وابسته، به‌ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات، جهت تربیت فناورانه و نیز آمادگی ورود به حرفه و شغل در بخش‌های مختلف اقتصادی و زندگی اجتماعی است. آموزش فن‌آوری، کار و مهارت‌آموزی، باعث پیشرفت فردی، افزایش بهره‌وری، مشارکت در زندگی اجتماعی و اقتصادی، کاهش فقر، افزایش درآمد و توسعه‌یافتگی خواهد شد.

در الگوی طراحی‌شده شایستگی‌های کلیدی غیرشناختی دانش‌آموزان دوره اول متوسطه، مبانی نظری سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی موردتوجه قرار گرفته و علاوه بر مبانی نظری مرتبط، از دیدگاه مدیران، معاونان، دبیران و مشاوران مدارس متوسطه استفاده شده است، لذا می‌توان ادعا کرد این الگو بومی است. از دیگر مشخصات این الگو توجه به مهارت‌های مرتبط با ساحت‌های شش‌گانه است که مانند چتری نظری بر تمامی ابعاد آن سایه افکنده است و زمینه دست‌یابی به آموزش و پرورش طراز جمهوری اسلامی ایران را فراهم می‌آورد. در پژوهش‌های پیشین صرفاً به مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی اشاره کرده‌اند، ولی در پژوهش حاضر شایستگی‌های غیرشناختی دانش‌آموزان در دو بعد درون‌فردی و بین‌فردی دسته‌بندی شده و موردبررسی قرار گرفته و از نوآوری‌های این پژوهش نسبت به پژوهش‌های پیشین جامعیت و توجه به تمامی ابعاد و مؤلفه‌های مهارت‌های غیرشناختی است. همچنین بعضی از مؤلفه‌ها مانند مدیریت اوقات فراغت و سبک زندگی در محیط مجازی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های حوزه تربیت و یادگیری آداب و مهارت‌های زندگی و بنیان خانواده از حوزه‌های یازده‌گانه سند برنامه درسی ملی و مهارت سلامتی و بهداشتی؛ باوجود اهمیتی که دارند در هیچ‌یک از منابع دیگر به‌عنوان مهارت غیرشناختی ضروری برای دانش‌آموزان دوره متوسطه اشاره نشده است.

در خاتمه پیشنهادهایی کاربردی و پژوهشی ارائه می‌گردد:

- پیشنهاد می‌شود فهرست شایستگی‌های به‌دست‌آمده در این پژوهش در برنامه‌ریزی درسی دوره‌های آموزشی دانش‌آموزان؛ ارزیابی دانش‌آموختگان دوره اول متوسطه و طراحی و ساخت ابزار ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان مورد استفاده قرار گیرد.
- یافته‌های این پژوهش می‌تواند در بررسی میزان شایستگی محور بودن برنامه درسی مصوب دوره اول متوسطه کارگشا باشد.
- پیشنهاد می‌شود پژوهشی به‌منظور بررسی وضعیت موجود شایستگی‌های دانش‌آموزان دوره اول متوسطه فعلی دبیرستان‌های دولتی ایران جهت تعیین فاصله‌ی وضع موجود و مطلوب انجام گیرد.

منابع

- تمنایی فر، محمدرضا و قاسمی، المیرا. (۱۳۹۶). «تبیین اهمال کاری تحصیلی بر اساس صفات شخصیت و مهارت مدیریت زمان». *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۵(۸)، ۲۲۳-۲۴۴.
- خوش خلق، ایرج. (۱۳۹۵). *طراحی و اعتباربخشی چارچوب نظری بر اساس ارزشیابی شایستگی محور مبانی نظری سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.
- خوش خلق، ایرج. (۱۳۹۶). «تبیین مفهوم ارزشیابی شایستگی محوری و الگوهای آن بر اساس اسناد بالادستی تحول بنیادین». *مجله رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کارودانش (ویژه‌نامه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی)*، ۷۸-۸۴.
- سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۱). *سند برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران*. تهران: شورای عالی آموزش و پرورش.
- شریفیان، احمد. (۱۳۹۶). «اهداف یادگیری و ارزشیابی سنتی پیشرفت تحصیلی». *مجله رشد آموزش فنی و حرفه‌ای و کار و دانش (ویژه‌نامه ارزشیابی مبتنی بر شایستگی)*، ۸۴-۹۷.
- عزیزی، مریم؛ شهنی بیلاق، منیجه؛ حاجی یخچالی، علیرضا و عالیپور، سیروس. (۱۳۹۵). «هنجاریابی آزمون خودارزیابی مهارت‌های غیرشناختی مرتبط با قصد و نیت کارآفرینانه در بین کودکان ۱۱-۱۲ ساله شهر اهواز». *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، ۹(۴)، ۶۵۳-۶۶۹.
- فلیک، اووه. (۱۳۸۸). *درآمدی بر تحقیق کیفی*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: نی.
- کدخدایی، محبوبه‌السادات. (۱۳۹۶). *طراحی الگوی ارزشیابی مبتنی بر شایستگی دانشگاهی برای رشته‌های علوم انسانی*. رساله جهت اخذ دکتری، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه الزهراء.
- گودرزی، کوروش. (۱۳۹۳). «اثربخشی تعاملی آموزش مهارت‌های زندگی مبتنی بر توانایی‌های شناختی و فراشناختی و هوش معنوی بر بهبود میزان آگاهی دانشجویان از مهارت‌های زندگی». *دوفصلنامه راهبردهای شناختی در یادگیری*، ۲(۳)، ۱۹-۳۸.
- مختاری، مصطفی؛ زارعی زوارکی، اسماعیل و مفیدی، فرخنده (۱۳۹۳). «سنجش میزان بهره‌مندی از مهارت‌های ارتباطی، تفکری و پژوهشگری در میان دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی شهر تهران (سال تحصیلی ۹۰-۹۱)». *اندیشه‌های نوین تربیتی*، ۱۰(۳)، ۷۹-۱۰۲.
- American Evaluation Association. (2011). *Public Statement on Cultural Competence in Evaluation*. Fairhaven, MA: Author. Retrieved from www.eval.org.
- Anghelache, V. (2016). *Relation Between Non-Cognitive Factors of Learning and the Students' Academic Performance*. In: Khine M.S. Areepattamannil S. (eds) *Non-cognitive Skills and Factors in Educational Attainment*. Contemporary Approaches to Research in learning Innovations. SensePublishers, Rotterdam.
- Barrett, L. (2014). "What counts as (non) cognitive? A comment on Rowe and Healy". *Behavioral Ecology*, 25(6), 1293-1294.
- Bernikova, O. (2017). *Competency-Based Education: From Theory to Practice*. Proceedings of The 8th International Multi-Conference on Complexity,

- Informatics and Cybernetics (IMCIC 2017), 316-319. International Institute of Informatics and Systemics.
- Brunello, G., & Schlotter, M. (2011). *Non-cognitive skills and personality traits: Labour market relevance and their development in education and training systems*. Institute for the Study of Labour, IZA Discussion Papers, IZA DP, 5743. Available at: <http://ftp.iza.org/dp5743.pdf>.
- Crossley, J.G. M. (2017). *Assessing the Non-Cognitive Domains: Measuring What Matters Well*, In: Cano, E. and Ion, G., (eds.) *Innovative Practices for Higher Education Assessment and Measurement*. IGIGlobal, Hershey, Pennsylvania (USA) 348-372.
- Cunha, F. Heckman, J. J., Schennach, S. (2010). "Estimating the technology of cognitive and non-cognitive skill formation". *Econometrica*, 78(3), 883-931.
- Deming, D. J. (2017). "The growing importance of social skills in the labor market". *Quarterly Journal of Economics*, 132(4), 1593-1640.
- Duckworth, A. L., Quirk, A., Gallop, R., Hoyle, R. H., Kelly, D. R., Matthews, M. D. (2019). "Cognitive and noncognitive predictors of success". *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(47), 23499-23504.
- Duckworth, A., & Yeager, D. (2015). "Measurement matters assessing personal qualities other than cognitive ability for educational purposes". *Educational Researcher*, 44(4), 237-251.
- Egalite, A. J., Mills, J. N., Greene, J. P. (2016). "The softer side of learning: Measuring students' non-cognitive skills". *Improving Schools*, 19(1), 27-40.
- European Commission/EACEA/Eurydice. (2012). "Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy". *Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 978-92-9201-292-2,10.2797/93204.
- Fullan, M. (2013). *Great to excellent: Launching the next stage of Ontario's education agenda*. Toronto: Ontario Ministry of Education. Retrieved from: www.edu.gov.on.ca/eng/document/reports/FullanReport_EN_07.pdf.
- García, E. (2014). *The need to address noncognitive skills in the education policy agenda* (Briefing Paper, 386). Washington, DC: Economic Policy Institute.
- García, M. E. G. (2013). *What we learn in school: Cognitive and non-cognitive skills in the educational production function*. Columbia University. A thesis submitted in fulfillment of the degree of Doctor of Philosophy.
- Gray, G., Mc Guinness, C., Owende, P. (2016). *Non-cognitive Factors of Learning as Early Indicators of Students At-Risk of Failing in Tertiary Education*. In: Khine M.S, Areepattamannil S. (eds) *Non-cognitive Skills and Factors in Educational Attainment*. Contemporary Approaches to Research in learning Innovations. SensePublishers, Rotterdam.
- Greenhill, V. (2010). *21st Century Knowledge and Skills in Educator Preparation*. American Association of Colleges for Teacher Education; Partnership for 21st century skills.
- Gutman, L. M., & Schoon, I. (2013). *The impact of non-cognitive skills on outcomes for young people: Literature review*, Available at: https://v1.educationendowmentfoundation.org.uk/uploads/pdf/Noncognitive_skills_literature_review_1.pdf.

- Heckman, J. J., & Kautz, T. (2013). *Fostering and measuring skills: Interventions that improve character and cognition*. In J. J. Heckman, J. E. Humphries, & T. Kautz (Eds). *The myth of achievement tests: The GED and the role of character in American life*, 341-430. Chicago: University of Chicago Press.
- Heckman, J. J., Humphries, J. E., & Veramendi, G. (2014). *Education, health and wages*. *Unpublished manuscript*, University of Chicago, Department of Economics.
- Joshi, H. (2014). *Non-cognitive' skills: What are they and how can they be measured in the British cohort studies?* *Centre for Longitudinal Studies*. Institute of Education, University of London, www.cls.ioe.ac.uk.
- Joshi, H., Nasim, B., & Goodman, A. (2016). *The Measurement of Social and Emotional Skills and their Association with Academic Attainment in British Cohort Studies*. In: Khine M.S, Areepattamannil S. (eds) *Non-cognitive Skills and Factors in Educational Attainment*. *Contemporary Approaches to Research in learning Innovations*. SensePublishers, Rotterdam.
- Kafka, T. (2016). *A List of Non-Cognitive Assessment Instruments*. *Community college research center*, teacher college, Columbia University.
- Kang, C., & Lee, S.H. (2015). "Being knowledgeable or sociable? Different patterns of human capital development and evaluation in cognitive and non-cognitive skills". *The Korean Economic Review*, 1(31), 57-87.
- Kautz, T., Heckman, J. J., Diris, R., Weel, B. T., & Borghans, L. (2014). *Fostering and Measuring Skills: Improving Cognitive and Non-Cognitive Skills to Promote Lifetime Success*. OECD, Education and Social Progress, www.oecd.org/edu/cei/educationandsocialprogress.htm.
- Lipnevich, A. A., MacCann, C., & Roberts, R. D. (2013). *Assessing Non-Cognitive Constructs in Education: A Review of Traditional and Innovative Approaches*. *Oxford library of psychology*. The Oxford handbook of child psychological assessment, 750-772. New York, NY, US: Oxford University Press.
- Mills, J. N., Cheng, A., Hitt, C. E., Wolf, P. J., & Greene, J. P. (2016). *Measures of Student Non-Cognitive Skills and Political Tolerance after Two Years of the Louisiana Scholarship Program*. (Joint report 2). New Orleans, LA: Tulane University, Education Research Alliance for New Orleans, & Fayetteville: University of Arkansas, Department of Education Reform.
- National Research Council. (2012). *Education for life and work: Developing transferable knowledge and skills for the 21st Century*. Washington, DC: The National Academies Press.
- Noon, S. (2018). *Assessing Non-cognitive Skills*. *Institute for Student Achievement*. <https://www.studentachievement.org>.
- Nordman, C.J., Sarr, L.R., & Sharma, S. (2015). *Cognitive, non-cognitive skills and gender wage gaps: Evidence from linked employer-employee data in Bangladesh*. Available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/114016/1/dp9132.pdf>.
- Ontario Ministry of Education (OME). (2016). *21st century competencies: Foundation document for discussion*, http://www.edugains.ca/resources21CL/About21stCentury/21CL_21stCenturyCompetencies.pdf.

- Ravitch, D. (2010). *The death and life of the great American school system: How testing and choice are undermining education*. New York, NY: Basic Books.
- Rosen, J.A., Glennie, E.J., Dalton, B.W., Lennon, J.M., & Bozick, R.N. (2010). *Noncognitive skills in the classroom: New perspectives on educational research*. Available at: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED512833.pdf>
- Sanchez-Ruiz, M. J., Khoury, J. E., Saadé, G., & Salkhanian, M. (2016). *Non-Cognitive Variables and Academic Achievement: The Role of General and Academic Self-Efficacy and Trait Emotional Intelligence*. In: Khine M.S, Areepattamannil S. (eds) *Non-cognitive Skills and Factors in Educational Attainment*. Contemporary Approaches to Research in learning Innovations. SensePublishers, Rotterdam.
- Schanzenbach, D. W., Nunn, R., Bauer, L., Mumford, M., & Breitwieser, A. (2016). *Seven Facts on Seven Facts on Noncognitive Skills from Education to the Labor Market*. The Hamilton Project. Retrieved from http://www.hamiltonproject.org/assets/files/seven_facts_noncognitive_skills_education_labor_market.pdf
- Simmreing, V. R., Ou, L., & Bolsinova, M. (2019). *A Cross-Disciplinary Look at Non-cognitive Assessments*. In: Wiberg, M, Culpepper S, Janssen,R, González J, Molenaar D. (eds) *Quantitative Psychology*. IMPS 2017. Springer Proceedings in Mathematics & Statistics, Book Series, 265.
- Simmering, VR., Ou, L., & Bolsinova, M. (2019). "What Technology Can and Cannot Do to Support Assessment of Non-cognitive Skills". *Frontiers in psychology*, 10, Article:2168.
- Smithers, L. G., Sawyer, A. C. P., Chittleborough, C. R., Davies, N. M., Smith, G. D., & Lynch, J. W. (2018). "A systematic review and meta-analysis of effects of early life non-cognitive skills on academic, psychosocial, cognitive and health outcomes". *Nature Human Behaviour*, 2, 867-880.
- Tay, L. & Ng, V. (2018). "Ideal Point Modeling of Non-cognitive Constructs: Review and Recommendations for Research". *Frontiers in Psychology*, 9, Article 2423.
- Teseng, H., Yi, X., & TeYeh, H. (2019). "Learning-related soft skills among online business students in higher education: Grade level and managerial role differences in self-regulation, motivation, and social skill". *Computers in Human Behavior*, 95, 179-186.
- West, M. R., Kraft, M. A., Finn, A. S., Martin, R., Duckworth, A. L., Gabrieli, Ch. F. O., & Gabrieli, J. D. E. (2014). *Promise and Paradox: Measuring Students' Non-cognitive Skills and the Impact of Schooling*. Running head: Promise and Paradox.
- West, M. R., Kraft, M. K., Finn, A. S., Martin, R., Duckworth, A. L., Gabrieli, C. F. O., & Gabrieli, J. D. E. (2016). "Promise and paradox: Measuring students' non-cognitive skills and the impact of schooling". *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 38(1), 148-170.
- Xie, Y., Near, Ch., Xu, H. & Song, X. (2019). *Heterogeneous treatment effects on Children's cognitive/non-cognitive skills: A reevaluation of an influential early childhood intervention*, <https://www.sciencedirect.com/science/journal/0049089>, <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2019.102389>.

- Yang, R. (2014). *The Role of Non-Cognitive Skills in Students' Academic Performance and Life Satisfaction: A Longitudinal Study of Resilience*. Pennsylvania University, Publicly Accessible Penn Dissertations. 1507. <http://repository.upenn.edu/edissertations/1507>.
- Zhou, K. (2016). *Non-cognitive skills: Definitions, measurement and malleability*, Paper commissioned for the Global Education Monitoring Report 2016, Education for people and planet: Creating sustainable futures for all.